

اهل بیت از منظر اهل سنت کردستان

فاروق صفی‌زاده^۱

مقدمه

شکی نیست که اهل بیت رسول الله در میان اهل سنت، مقام بلندی دارند و اهل سنت نسبت به آنان احترام بسیار قائلند و حقوق آنها را آن‌گونه که خداوند در شریعت قرار داده است رعایت می‌کنند، لذا آنان را دوست دارند و محبت و موالات شایسته‌ای نسبت به آنان دارند و به سفارش پیامبر در خصوص آنان عمل می‌نمایند همان وصیتی که در روز غدیر خم فرمود: «أَذْكُرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي»؛ شما را درباره - رعایت حقوق - اهل بیتم سفارش می‌کنم. (ر.ک: ابن‌الاثیر، ج ۲، ص ۱۴۰)

گفتنی است که تمام اهل سنت بر وجوب محبت اهل بیت و تحریم آزار و بی‌ادبی قولی یا فعلی نسبت به ایشان اتفاق نظر دارند و با افتخار می‌گوئیم که، کتاب‌های اهل سنت مملو از مناقب و فضایل اهل بیت است.

محبت و دوستی اهل بیت پیامبر بزرگ اسلام (ص) از مسایل مهمی است که به اتفاق علمای اسلام از نشانه‌های ایمان شناخته شده، چنان که بغض و کینه نسبت به آنان از نشانه‌های نفاق شمرده شده است.

مهر اهل بیت

از بررسی مجموعه احادیث و روایاتی که در زمینه مصادیق اهل بیت در منابع اهل سنت درج گردیده، همواره شش نظریه مطرح بوده است که آن را به اختصار بازگو می‌کنیم:

۱. مصادیق اهل بیت (ع)، زوجه‌های پیامبر (ص) بوده‌اند. (قول سعید بن جبیر و

۱- نویسنده و پژوهشگر

ابن عباس و عکرمه و مقاتل).

۲. مراد از اهل بیت (ع)، حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س)، حضرت حسن بن علی (ع) و حضرت حسین بن علی (ع) اند که در زمره خمسه طیبه یا پنج تن آل عبا نیز محسوب می‌گردند. (قول ابوسعید خدری و جمعی از تابعین از جمله مجاهد و قتاده).
 ۳. منظور از اهل بیت، تمامی خاندان پیغمبر (ص) بنی‌هاشم‌اند. مفهوم بیت در این مورد، همان نسب است. (قول شبلی).

۴. اهل بیت عبارت‌اند از: اولاد پیامبر (ص)، همسران پیامبر (ص)، علی (ع)، حسن بن علی (ع) و حسین بن علی (ع)، (قول خطیب فخر رازی).

۵. مقصود از اهل بیت کسانی‌اند که صدقه بر آنان حرام است اینان شامل آل علی، آل عثمان، آل عقیل، آل عباس و آل جعفراند.

۶. اعضای خاندان پیامبر (ص) و نیز حضرت سلمان بر اساس روایت مشهور «سلمان منا اهل‌البیت» جزو اهل‌بیت‌اند. این نظر محی‌الدین عربی در کتاب فتوحات مکیه است؛ اما شیعه، به طور قطع و یقین مصادیق اهل‌بیت را همان نظریه دوم می‌دانند که پیش‌تر بدان اشاره شد. آنها در اثبات این رأی، احادیثی چون ثقلین، سفینه و نیز آیه تطهیر (آیه ۳۳ از سوره احزاب) و همچنین مجموعه‌ای دیگر از روایات را که از منابع اهل سنت برگرفته شده است، ارائه می‌دهند.

علاوه بر این، شیعیان معتقدند که اولاً: پیامبر (ص) از مصادیق اهل‌بیت به روشنی نام برده‌اند. ثانیاً: پیامبر به هنگام نزول آیه تطهیر، با قرار دادن حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س) و حسنین (ع) در زیر عبای خود آنان را اصحاب کساء و به طور مشخص اهل‌بیت معرفی فرموده‌اند. ثالثاً: پیامبر با قرائت مکرر آیه تطهیر به هنگام عبور از مقابل درب منزل حضرت علی (ع)، او و حضرت فاطمه (س) و حسنین (ع) را به عنوان مصادیق آیه فوق، مورد خطاب قرار دادند.

با توجه به موارد مورد اشاره و بررسی نظریه‌های شش‌گانه از فریقین و نیز با در نظر گرفتن این‌گونه احادیث متعدد که در منابع اهل سنت ثبت و ضبط گردیده است، می‌توان چنین نتیجه گرفت که وجوهات مشترک در نزد فریقین، پیرامون اهل‌بیت، همان اصحاب کسائید یعنی علی و فاطمه و حسنین. به دیگر بیان این چهار تن از نظر اغلب علما و زعمای فریقین،

از مصادیق اهل بیت‌اند.

اهل بیت (ع) در منابع اهل سنت

بر اساس منابع اهل سنت که شرح آن پیش‌تر رفت، حدیث کساء مختص اهل بیت پیامبر (ص) که در ادامه، آن را به عنوان فصل مشترک آراء فریقین مورد بررسی قرار می‌دهیم از مسند امام احمد حنبل (رض): قتیبه بن سعید از حاتم بن اسماعیل از بکیر بن مسمار از عامر بن سعد از پدرش سعد بن ابی وقاص نقل می‌کند که از پیامبر در مورد فضیلت علی (ع) شنیدم که در روز خیبر می‌فرمود: پرچم را به دست مردی خواهم داد که خدا و رسولش را دوست دارد و خدا و رسولش او را دوست دارند. ما همه به دقت گوش می‌دادیم که پیامبر (ص) فرمود: علی را نزد من بخوانید. در پی این فرمان، علی با چشم درد نزد رسول خدا آمد. پیامبر آب دهان بر چشم وی مالید و پرچم را به دستش داد و خداوند خیبر را به دست او به روی مسلمانان گشود. زمانی که آیه ۶۰ آل عمران نازل گردید، رسول خدا (ص) علی، فاطمه، حسن و حسین را فراخواند و گفت: بار خدایا! اینان خاندان من هستند. (ر.ک: المسند، حدیث شماره ۱۶۰۸)

نیز احمد حنبل (رض) از محمد بن مصعب از اوزاعی از شداد ابی عمار روایت می‌کند که وی گفت: بر وائله بن اسقع که گروهی نزدش بودند، وارد شدم. آنان از علی یاد کردند. چون برخاستند و رفتند، وائله گفت: می‌خواهی تو را از آنچه از رسول خدا (ص) دیدم، آگاه کنم؟ گفتم: آری. وائله گفت: نزد رسول خدا (ص) رفتم تا از علی (ع) سراغ بگیرم. او گفت: نزد رسول خدا رفته است. در انتظار او نشستم تا اینکه پیامبر (ص) وارد شد و به نزد علی و فاطمه رفت و آن دو در برابر او ایستادند و حسن و حسین را بر روی زانوان خود نشاند. آن گاه جامه یا عبایش را بر روی آنان کشید و این آیه را تلاوت کرد:

«إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» (احزاب، ۳۳)

پس از آن فرمود: خدایا اینان اهل بیت من هستند و اهل بیت من سزاوارترند. (ابن حنبل،

ج ۴، ص ۱۰۷)

همچنین، امام احمد در «فضایل الصحابه»، با سندی از سعید بن خیبر از عامر چنین نقل می‌کند: هنگامی که آیه ۲۳ از سوره شوری نازل شد، اصحاب عرض کردند: ای رسول خدا خویشاوندان تو که مودت آن‌ها بر ما واجب است کیانند؟ فرمود: علی و فاطمه و پسران آن دو. این سخن را سه بار تکرار فرمود.

در «مستدرک الصحیحین» آمده است: امام علی بن الحسین (ع) نقل کرده که وقتی امیرمؤمنان علی (ع) به شهادت رسید، حسن بن علی (رضی الله عنهما) در میان مردم خطبه خواند که بخشی از آن را نقل می‌کنیم: من از خاندانی هستم که خداوند مودت آن‌ها را بر هر مسلمانی واجب کرده است و به پیامبرش فرمود: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى...» (شوری، ۲۳) منظور از اکتسابِ حسنه، مودت ما اهل بیت است.

در «الدرالمنثور» در ذیل آیه «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ...»، سیوطی از مجاهد از ابن عباس نقل کرده که تفسیر آیه «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ...» این است که «ان تحفظونی فی اهل بیتی و تودوهم بی» یعنی: حق مرا در اهل بیتم حفظ کنید و آن‌ها را به سبب من دوست بدارید.

در «کشاف» زمخسری حدیثی نقل شده است که اما فخر رازی و قرطبی نیز در تفاسیرشان از آن اقتباس کرده‌اند که آن چنین است: پیامبر خدا (ص) فرمودند: «مَنْ مَاتَ عَلَي حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ شَهِيدًا» یعنی کسی که با محبت آل محمد بمیرد، شهید از دنیا رفته است. در حدیث دیگری نیز آمده است: «وَمَنْ مَاتَ عَلَي حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ؛ مَاتَ عَلَي السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ» یعنی: هرگاه کسی با مهر خاندان محمد (ص) از دنیا رود، بر سنت و جماعت اسلام از دنیا رفته است.

ریشه‌ها و پیشینه مودت

بررسی مجموعه انگیزه‌ها و ریشه‌های محبت اهل بیت پیامبر (ص) در میان قوم کُرد، نشان می‌دهد که این تعلق خاطر جمعی، نشئت یافته از دو دسته عوامل درونی و بیرونی، در فرهنگ و اعتقادات این قوم خداجوی و عرفان‌گرا است.

مواردی چند از آنچه موجب نضح، ظهور و تداوم مودت نسبت به خاندان اهل بیت گردیده است را چنین می‌توان برشمرد:

اصول اعتقادات اسلامی متکی بر آیات و روایات متعدد در باب وجوب و لزوم ارادت مسلمانان نسبت به اهل بیت گرامی پیامبر عزیز اسلام (ص): یکی از مهم‌ترین مستندات در این زمینه، همانا وجوب و لزوم صلوات فرستادن بر آل محمد در نمازهای یومیه است که ترک آن موجب بطلان نماز می‌شود.

نیز مهم‌ترین آیه‌ای از قرآن که بر دوستی مسلمان نسبت به اهل بیت و نزدیکان پیامبر اکرم (ص) تأکید دارد، عبارت است از آیه ۲۳ از سوره شوری:

«قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» بگو من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی‌کنم جز دوست داشتن نزدیکانم.

چنان که احمد حنبل (رض) در مسند خود از سعید بن جبیر از ابن عباس چنین نقل می‌کند: هنگامی که آیه فوق نازل شد، مردم گفتند: یا رسول خدا! این نزدیکان که دوستی آنان را بر ما واجب ساخته‌ای، چه کسانی هستند؟ فرمود: «علی، فاطمه و دو فرزندش». (ر.ک: متقی‌هندی، ۱۴۰۹م، ج ۵، ص ۳۴)

خاندان اهل‌بیت (ع) پس از رحلت پیامبر عظیم‌الشان اسلام (ص) به ویژه پس از حادثه جان‌سوز کربلا، مظلوم واقع شدند، در دهه‌ها و سده‌های بعد نیز، این اوضاع همچنان بدتر و بدتر گشت تا جایی که سلاله اهل‌بیت (ع) حتی در زادگاه و سرزمین خویش در امان نبودند و از این روست که جلای وطن کردند. این مهاجرت‌های تاریخی برای اقوام ممالک دور و نزدیک، خالی از برکت و رحمت نبود و همچنان که پیش‌تر نیز اشاره شد قوم کُرد از جمله اقوام مسلمانی بود که از نعمت‌های وجودی و بحر فضایل و علوم این بزرگواران جرعه‌های ناب چشید و به بهره‌ها رسید به طوری که هم‌اینک پس از گذشت سده‌ها از آن رویداد تاریخی، اهل‌سنت و دیگر اقوام خاورمیانه از تبعات آن مهاجرت معنویت‌گستر، مستفیض و برخوردارند. بدینسان، غنچه‌های مهر و دوستی اهل‌بیت پیامبر عزیر اسلامی (ص) بر صفحات کردستان شکفته شد و عطر دل‌انگیز آن، فضای این سرزمین را معطر ساخت.

جان کلام آن که، دوستی اهل‌بیت (ع) و خاندان پاک پیامبر (ص) در کردستان، مهری است ماندگار و شاخصه‌ای لاینفک از هویت فرهنگی دینی قوم مسلمان کُرد است.

اهمیت پژوهش پیرامون مهر اهل‌بیت (ع)

مطالعه و تحقیق پیرامون این موضوع از جهات مختلف ارزشمند و حائز اهمیت است. به طور کلی، این وجوه و ابعاد را می‌توان از سه دیدگاه مورد مطالعه قرار داد:

۱. از منظر اسلام‌شناسی: مطالعه درباره مودت اهل‌بیت در میان اقوام مسلمان و از جمله اهل‌سنت می‌تواند در ایضاح موضوعاتی چند، مفید واقع گردد، از جمله:
- چگونگی شکوفایی اسلام در سرزمین‌های غیرعربی
  - علل و انگیزه‌های گسترش معنویت اسلام در میان اقوام مسلمان
  - نقش خاندان اهل‌بیت (ع) در گسترش عرفان و معنویت اسلامی در میان اقوام

مسلمان و امت اسلامی

• حب اهل بیت و آثار علمی آن یعنی اقتداء به سیره اهل بیت، به عنوان ضامن بهروزی و سعادت مسلمانان

• مهر و مودت و محبت اهل بیت (ع) به عنوان عاملی وحدت‌آفرین در میان مذاهب و فرق اسلامی، به ویژه در بین شافعی مذهبیان و جعفری مذهبیان.

۲. از منظر کردستان‌شناسی: تحقیق در زمینه مهر اهل بیت (ع) در میان اهل سنت و بررسی نتایج و تبعات فرهنگی و اجتماعی این مودت در خلال سده‌های پیشین، بسیار مغتنم است. به ویژه بررسی تأثیرات همه‌جانبه مهر اهل بیت (ع) در اندیشه و رفتار و ذهن و زبان و دل و جان اهل سنت، یکی از وجوه مهم هویت قومی در عرصه پژوهش‌های کردشناسی تلقی می‌گردد.

۳. از منظر ایران‌شناسی: پژوهش پیرامون موضوع مهر اهل بیت (ع) در میان اهل سنت، از جنبه مطالعات ایران‌شناسی نیز قابل تأمل است چه بسا نقاطی مهم و گره‌هایی ناگشوده و مهم در این وادی بر پژوهندگان این عرصه مکشوف گردد که تا پیش از آن بر همگان پوشیده مانده است، زیرا در هر حال، قوم اصیل کُرد در به سامان آوردن مجموعه فرهنگی ایرانی اسلامی مشارکت داشته و همواره اهتمام قابل‌تحصینی در زمینه حفظ و اشاعه هویت ملی و نیز دینی اسلامی، از خویش به ظهور و ثبوت رسانیده است. بنابراین، هر گونه تحقیقات ایران‌شناسی، فارغ از پژوهش‌های کُردشناسی، البته ناقص و غیرواقعی و ساختگی تلقی می‌گردد.

هم‌چنین، هر نوع تحقیقات کردشناسی که ویژگی‌های دینی و اعتقادی قوم کرد، از جمله موضوع مهر اهل بیت (ع) را مورد توجه قرار ندهد، البته کاری بی‌طرفانه، علمی و کامل محسوب نمی‌گردد.

مهم‌ترین نتیجه بحث پیرامون مهر اهل بیت (ع)

مهم‌ترین و ارزشمندترین نتیجه این بحث، آن است که جامعه اسلامی تنها در صورت حفظ وحدت بین مذاهب و فرق می‌تواند به پویایی، مانایی، گسترش و شکوفایی خویش تحقق ببخشد و این مهم محقق نخواهد گردید، مگر آنکه مسلمانان حول اصیل مودت اهل بیت (ع) متحد گردند. زیرا، تعلق خاطر پیروان مذاهب و فرق اسلامی نسبت به پیامبر عزیز اسلام (ص) و خاندان گران‌قدر او همواره موضوعی مشترک، دیرینه و پایدار بوده است. در واقع،

گرامی داشتن خاندان اهل بیت و اقتدا به سیره آن پیامبر از سوی مسلمانان، موضوعی فراتر از تقسیمات مذاهب اسلامی و اختلافات فقهی و تنوع و تکثر رأی در مسایل اجتهادی است؛ از این رو این مودت و محبت، حقیقتی است انکارناپذیر و درعین حال، مناسب‌ترین مصداقی است از -حبل‌الله- که شایسته است مسلمانان به آن اعتصام ورزند و از تفرقه دوری گزینند. (ر.ک: سنندجی، ۱۳۷۵ش، ص ۳۲۳)

ویژگی‌های مودت اهل بیت در باورها و سنن قوم کرد

مودت و محبت اهل بیت پیامبر (ص) در میان اقوام مسلمان واقعیتی است دیرینه، فراگیر، مسلم و انکارناپذیر که شیوه‌ای خودجوش و ملهم از اصول و آموزه‌های بنیادی اسلامی، همواره در جوامع اسلامی مطرح بوده و پیوسته به عنوان وجه اشتراک مذاهب اسلامی، در ایجاد وحدت و اتحادی لایزال در بین مسلمانان مورد توجه قرار گرفته است.

هرگاه واقع‌بینانه و به دور از تعصبات فرقه‌ای و مذهبی، مجموعه باورها و رفتارهای جمعی قوم کرد را در طول تاریخ گذشته‌اش مورد نگرش و کاوش فرااحساسی و پژوهشی قرار دهیم، پی خواهیم برد که دیرزمانی است مهر اهل بیت پیامبر در ذهن و زبان، دل و جان و اندیشه و روان اهل سنت به روشنی نقش بسته است. هرآینه این نقش‌پذیری از آن جهت قابل تأمل و شایان توجه است که اولاً: همواره خودجوش بوده و مذهب خاصی یا نظام عقیدتی مشخصی، یا اراده‌ای معطوف به قدرت در ورای آن در کار نبوده است. ثانیاً: این مودت و مهر و دوستی، هیچ‌گاه به عصر و دوره‌ای ویژه از تاریخ، یا منطقه‌ای خاص در کردستان محدود نگشته است. ثالثاً: مهر اهل بیت پیامبر (ص) در میان اهل سنت، نه تنها شعار یا ادعایی مقطعی و از سر احساس تلقی نمی‌گردد، بلکه می‌بینیم این قوم مسلمان در عمل و در گوشه‌گوشه حیات فرهنگی خویش نشان داده که از سر اخلاص و ارادت تام به خاندان والا و پاک اهل بیت عشق می‌ورزد و این مودت را مقدس می‌داند و به آن مباهات می‌کند. (احمدیان، ۱۳۹۰ش، ص ۱۲۳)

بازتاب مهر اهل بیت در باورها

دوستی پیامبر (ص) و خاندان و تبار پاکشان، در فرهنگ سنتی اهل سنت، آن‌چنان صمیمانه و عمیق و جدی است که می‌توان به جرئت ادعا کرد که این مهر و مودت مقدس در میان قوم کرد با شیر عجین است و با جان از تن بدر رود.

در مجموعه باورهای جمعی و مکنونات قلبی قوم کرد، تعلق خاطر و شیفتگی شگفت‌انگیز آنان نسبت به شخصیت و مقام معنوی حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) به سادگی قابل توصیف نیست. یکی از این موارد، اعتقاد به قداست و مبارک بودن نام علی و فریادرسی روح پرفتوح اوست که همواره به جان جانان یا روح‌الارواح متصل است. در جای دیگر کردستان و مناطق کردنشین، دیده می‌شود که مردم جای مشخصی را نظر کرده حضرت علی (ع) می‌دانند و آن جایگاه را مقدس و شفابخش تلقی می‌کنند.

از مصادیق مشهور همین موضوع کوه «پنجه علی» واقع در منطقه بیجار است که مردم آن سامان معتقدند آثار پنجه مبارکه حضرت مولا علی (ع) بر جایی از آن کوه نقش بسته است. تقدس این کوه در آن ناحیه تا بدان پایه است که مردم به آن سوگند یاد می‌کنند: «سیف و زه رده لو و هولووی مهنده لی هه وادارتم وهی په نجه ی عه لی» حتی گاهی دیده می‌شود (دلدل) اسب سفید حضرت علی (ع) نیز مورد توجه و علاقه مردم این نواحی قرار می‌گیرد و عده‌ای جای پای این اسب را در جایی نشان می‌دهند و به آن احترام می‌گذارند. مستشرق نامدار، «واسیلی نکیستین»، در کتاب کرد و کردستان، در همین زمینه می‌نویسد:

«رنگ سفید از مشخصات اسب‌های اساطیری است. قاطر سفید پیغمبر یعنی دلدل در شعری کردی، تبدیل به اسب می‌شود و حال آنکه در روایات ایرانیان... از آن نظر که مرکب سواری علی (ع) داماد پیغمبر هم بوده است، احترام خاصی برای او قایلند. در ایران در بیش از یک جا رد پای دلدل را که روی سنگ نقش شده است به شما نشان می‌دهد». (واسیلی، ۱۳۶۶ش، ص ۵۷۹)

حضرت علی (ع) شاه مشکل‌گشا

از دیگر مظاهر علاقه و اعتقاد مردم کرد به شخصیت بی‌نظیر و روح والای حضرت شاه مردان مولا علی (ع) همانا رسم نذر کردن آجیل مشکل‌گشا است که از قدیم‌الایام در کردستان و به طور عمده در شهر سنندج متداول بوده و هم اینک نیز در میان برخی از خانواده‌های متدین و محب‌اهلبیت این دیار مرسوم است. به طور خلاصه، این رسم آن چنان است که شخصی حاجت‌مند یا مضطر دست به دعا برمی‌دارد و از شاه مشکل‌گشا حضرت علی (ع) برای رفع مشکل خود، حاجت می‌طلبد و نذر می‌کند که در صورت برآورده شدن نیازش، هر شب چهارشنبه مقدار مشخصی آجیل مشکل‌گشا خریداری کند. پس از برآورده شدن

حاجت، رسم بر آن است که شخص نذرکننده شخصاً به بازار می‌رود و از دکان قنادی همان مقدار که نذر کرده است، آجیل مشکل‌گشا خریداری می‌کند و به خانه بازمی‌گردد و به کمک چند دختر بچه، آجیل مخلوط را پاک می‌کند و در همان حال قصه آجیل مشکل‌گشا را باز می‌گوید، سپس آجیل را قسمت‌قسمت می‌کند و هر قسمتی را برای شخصی از بستگان و همسایگان می‌فرستد. (باقری بیدهندی، ۱۳۷۷ش، ص ۳۵)

بازتاب مهر اهل‌بیت در ادبیات فولکلوری کردی

خاندان و طوایف و عشایر مختلف کرد، سده‌ها و هزاره‌هاست که در امتداد دامنه‌ها و کوهپایه‌های رشته‌کوه‌های زاگرس و دیگر مناطق خاورمیانه، با پراکندگی مشخصی اسکان یافته‌اند. این طوایف، در گذر تاریخ گنجینه‌ای غنی و دل‌انگیز از ادبیات فولکلوری، ملهم از طبیعت زیبای کردستان، به سامان آورده‌اند که بخشی از آن، از امواج تطاول ایام به دور مانده، هم اینک در دست است. ارزش این‌گونه خاص از میراث فرهنگی قوم کرد، صرف‌نظر از لطافت و طراوت و حلاوت و دیگر وجوه هنری و ادبی آن، البته در جنبه هویت‌بخشی آن نهفته است. زیرا این اثر ادبی که یادگار جلوه‌ها و شیوه‌های سنتی زندگی اهل‌سنت در اعصار پیشین است، چونان آیین‌هایی است که عمق ساخت اندیشه‌ها و رفتارهای گذشته و حال این قوم دیرزی را می‌نمایاند و هر آینه از دیدگاه تبعات قوم‌شناسی و اتنوگرافی و بررسی‌های مردم‌شناسی و میراث فرهنگی و نیز از نقطه نظر مطالعات ادبیات قومی و زبان‌شناسی اقوام ایرانی، حائز اهمیت است.

اما جلوه‌های مودت اهل‌بیت پیامبر (ع) در گسترده ادبیات فولکلوری عشایر، طوایف، خاندان‌های کرد که به تدریج و در خلال سده‌های پیشین شکل گرفته، مشتمل است بر نمونه‌ها، موارد قابل‌توجهی از امثال و حکم، قصه‌ها، حکایات، رزم‌نامه‌ها، سوگ‌نامه‌ها، قسم‌نامه‌ها، بیت‌های فولکلوری که به زبان کردی بر جای مانده است.

از بیت‌های مشهور فولکلوری کردی، بیتی است موسوم به «جولندی» که به همین نام، مجموعه‌ای مرکب از چندین بیت دیگر، توسط محقق آلمانی پروفیسور «اسکارمان» گردآوری شده و در سال ۱۹۰۵ میلادی در برلین به طبع رسیده است.

موضوع بیت فولکلوری «جولندی»، در رابطه با وقایع سال‌های آغازین طلوع اسلام و عصر پربرکت زندگانی سعادت‌گستر حضرت محمد (ص) است. در این بیت، پادشاه کافران

موسوم به جولندی به قصد مقابله به پیامبر اسلام (ص)، با سپاهی گران به شهر مکه حمله می‌برد. مسلمانان به محضر پیامبر (ص) می‌شتابند و عرض می‌کنند که حضرت علی (ع) در منزل نیست و لشکر کفار نیز دوازده تن از صحابه را به شهادت رسانیده‌اند. با این اوضاع تکلیف چیست؟

حضرت رسول (ص) چاره کار را در آن می‌دانند که حضرت علی (ع) را به نبرد با جولندی فراخواند. پیرزنی را به عنوان پیغام‌رسان به خانه دخترشان حضرت فاطمه (س) می‌فرستد و دخت پیامبر (ص)، شوی خود را از امر پدرش آگاه می‌کند. بدین سان حضرت علی (ع) سوار بر مرکبی، موسوم به دلدل می‌شود و بی‌درنگ به سوی مکه روانه می‌گردد و به مصاف با جولندی می‌پردازد و با یک ضربت شمشیر، این پادشاه کافران را به هلاکت می‌رساند. (صفی‌زاده، ۱۳۷۹ش، ص ۴۶)

از بررسی بیت فولکلوری جولندی، نکاتی چند در زمینه قداست و محبوبیت شخصیت حضرت علی (ع) در ذهن و زبان قوم کرد، قابل استخراج و استندراک است، از جمله:

• حضرت علی (ع) در ابیات فولکلوری کردی با عبارات و القاب و عناوینی چند مورد توصیف و ستایش قرار گرفته است.

- ته وعه لی یه نیویان ناشیری خولای (آن علی که شیر خدا نام گرفت)
- ته و عه لی یه کهس دهره قه تی نایه (آن علی که کس را یارای مقابله با او نیست)
- حه زرهتی عه لی نازداری (حضرت علی نازنین و محبوب)
- شه نگه سوار (شهسوار (شوره سوار) یکه سوار)
- شیر ی گولباو (شیر ژبان)

• حضرت علی (ع) همواره با امدادهای غیبی از سوی خداوند، در جنگ‌ها حمایت می‌شده است.

• حضرت علی (ع) همواره یار پیامبر (ص) و یاور صحابه (رض) و یاری‌رسان مسلمانان بوده است.

جلوه‌های عرفانی مهر اهل‌بیت در کردستان:

یکی از مهم‌ترین جلوه‌های مهر اهل‌بیت پیامبر (ص) در متن زندگی اهل‌سنت، همان بازتاب دل‌انگیز، پرطراوت و زیبای این مودت دیرینه است.

نمونه مشهور و به یادماندنی این مدعا که عمیقاً در فرهنگ کردستان و به ویژه منطقه اورامان ریشه دوانیده، باورهای مذهبی مردم این دیار است که تحت عنوان معرفت پیر شهربار به صورت منظومه‌ای اعتقادی و به گویش اورامان در این دیار وجود داشته و آثار آن نیز هم‌اینک بر جای است. بدین‌سان، در طول سده‌های پیشین، همین باورهای کهن مذهبی در اورامان، بستر خاصی از عرفان را فراهم آورده است که با ظهور آیین حیات‌بخش محمدی، رفته‌رفته تحت تأثیر آموزه‌های اسلامی قرار گرفته و بر ساحت چنین بستری، عرفان اسلامی سربرآورده است.

مهاجرت امامزادگان به کردستان

مهم‌ترین عامل انسانی زمینه‌ساز رشد عرفان و معنویت در کردستان، آنچنان که پیش‌تر بدان اشاره شد، مهاجرت تاریخی امامزادگان به این سرزمین بوده که سده‌ها، فرهنگ مردم این سامان را تحت تأثیر قرار داده و از برکات انفاس قدسی این پاک تباران، چراغ معنویت در کردستان همواره روشن و تابان مانده است. اینک سلسله راهبران و مشایخ در کردستان، به خاندان اهل‌بیت منتسب‌اند، گواه دیگری است بر همین مدعا؛ ومفتخرند به آنکه طریقت آنان به دریای معنویت اسلام، حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (ع) منتهی می‌گردد.

قبور امامزادگان

آن گروه از امامزادگان مدفون در سرزمین کردستان و مناطق کردنشین خاورمیانه که همگی از فرزندان امام موسی کاظم (ع) به شمار می‌آیند، عبارت‌اند از:

۱. امامزاده اسماعیل محدث: به روایتی در کاظمین مدفون است؛ اما بنا به عقیده علمای کرد، وی در اسپریز از روستاهای اورامان مدفون است.

۲. امامزاده عبیدالله، مشهور به «کوسه هه جیج»، مدفون هه جیج از روستاهای اورامان است.

۳. امامزاده حمزه، مشهور به «حمزه نجار»، مدفون در نجار از قراء اورامان است. برخی معتقدند که وی در محلی موسوم به تکیه واقع در روستای قره‌داغ از توابع کردستان عراق مدفون است. از نسل این امامزاده، علمای برجسته‌ای پا به عرصه وجود نهاده‌اند که از جمله آنان می‌توان شخصیت‌های زیر را نام برد: شیخ عبدالله خرپانی استاد علمای شهرزور، شیخ جامی تکیه‌ای، یوسف اصم، شیخ نوری پسر شیخ بابا علی.

۴. امامزاده محمد، مدفون در کرکوک.

۵. امامزاده احمد، مدفون در روستای «ثه حمه برنده» از توابع دربند نیان واقع در کردستان عراق.

۶. امامزاده قاسم، مدفون در مسجد مشهور به «مسجد امام قاسم» واقع در شهر کرکوک.

۷. امامزاده ابراهیم، که به روایتی همان شخصی است که در ناحیه کفری به ابراهیم سمین، اشتهار یافته است.

۸. امامزاده هاجر خاتون، خواهر حضرت معصومه قم و امام رضای خراسان، مدفون در ابتدای محله تپوله موسوم به سه تریپوله واقع در شهر سنندج.

امامزادگان دیگری نیز از نسل امامان اهل بیت (ع)، در کردستان مدفون‌اند که تنی چند از آنان عبارت‌اند از:

۱. امامزاده پیر عمر، (مشهور به پیرومه)، با واسطه سه نسل از اولاد حضرت امام زین‌العابدین (ع) مدفون در شهر سنندج.

۲. امامزاده پیر محمد، فرزند امامزاده پیر عمر، مدفون در بخش شرقی شهر سنندج.

سادات شافعی مذهب حسنی و حسینی کردستان

گذشته از امامزادگان مدفون در کردستان و مناطق کردنشین خاورمیانه، که غالباً از اولاد بلافصل امام موسی کاظم (ع) محسوب می‌گردند، سلاله‌ای از آنان نیز در مناطق مختلف کردستان نسل اندر نسل باقی مانده‌اند که گفته شده اینان همان علی جد سادات حسنی و حسینی در کردستان به شمار می‌آیند و مدفن آنان همواره مورد احترام عموم مؤمنان و محبان اهل بیت این دیار بوده است.

مشهورترین خاندان‌های کرد منشعب از نسل امام حسن مجتبی (ع) عبارت‌اند از:

۱. خاندان سادات نهری

۲. خاندان سادات کاکو زکریا

۳. خاندان سادات مردوخی

خاندان‌های سادات حسینی شافعی مذهب در کردستان عبارت‌اند از:

۱. سادات خانقاه، ساکن در اورامان، از نسل امامزاده علی عریضی - عریض نام محلی

از حجاز بوده است - پسر امام جعفر صادق (ع).

۲. سادات کلجی، ساکن اورامان، از نسل امامزاده علی عربضی.
  ۳. سادات تکیه قره‌داغ، از نسل امامزاده حمزه بن امام موسی کاظم (ع).
  ۴. سادات بزرنجه، از نسل امامزاده سید اسماعیل محدث بن امام موسی کاظم (ع).
  ۵. سادات شاهویی، منشعب از سیدمحمد زاهد، مشهور به پیر خضر شاهو، مدفون در روستای پیر خضران از توابع مریوان که در سال ۶۲۰ هجری قمری به کردستان مهاجرت کرده است. اغلب سادات حسینی کردستان ایران از پیر خضر شاهویی انشعاب یافته‌اند و در روستاهای کردستان ایران پراکنده شده‌اند. برخی از خاندان‌های سادات حسینی شاهویی عبارت‌اند از:
    - سادات چاولکان، سادات کول، سادات دوزه خده‌ره، سادات سه‌فاخانه،
    - سادات پارسانیان، سادات مریوان، سادات که‌لاته‌رزان، سادات تاوه‌گوز،
    - سادات چوو، سادات به‌اوجانی، سادات چناره، سادات باینچو، سادات هم‌مروله،
    - سادات سیاسه‌ران، سادات به‌لخه سادات پیر خضران، سادات کالوران،
    - سادات قاراوا، سادات شیوه‌لی، سادات شالی‌شهل، سادات جه‌باری، سادات که‌لاتی
- و... (صفی‌زاده، ۱۳۶۷ش، ص ۲۴۵)

نام‌گذاری روستاهای کردستان به یاد و نام خاندان اهل‌بیت پیامبر یکی دیگر از مجموعه آثار و شواهد و قرائن و مستندات مودت اهل‌بیت در میان اهل‌سنت، نامگذاری روستاها و دیگر اماکن، به نام نامی خاندان جلیل‌النشأ اهل‌بیت (ع) بوده است. از جمله، می‌توان به ترکیبات اسمی زیر اشاره کرد که در هر یک از مناطق کردستان، نمونه‌های فراوانی از آن قابل رؤیت است:

۱. (علی) در واژه‌های همچون: پنجه‌علی، عه‌لیاوا، عه‌لیاباد، عه‌لی‌که‌ند، ئالیکه‌ند، غه‌بیعه‌لی و چه‌شمه‌علی و...
۲. (حسن) در واژه‌های همچون: حه‌سه‌تاو، حه‌سه‌ون نوران، حه‌سه‌ن سالاران و...
۳. (حسین) در واژه‌های چون: حسیه‌نیاوا، حوسیبه‌نیاباد، قه‌بری حوسیبه‌ین، حه‌سین مامه و...
۴. (باقر) در واژه‌هایی مانند: باقراوا، باقلاوا، باقراباد و...
۵. (جعفر) در واژه‌های از قبیل: جافراوا، جه‌غه‌راباد و...

۶. (عباس) در واژه‌هایی همانند: عبه‌باساوا، عه‌بباساواد و تیمام عه‌بباس و...
 ۷. (حمزه) در واژه‌های مثل: حه‌مزواو و...

فهرست منابع و مآخذ

۱. قرآن کریم.
۲. ابن اثیر، اسدالغایه فی معرفه الصحابه، بیروت، ۱۹۳۸م.
۳. ابن حنبل، ابوعبدالله احمد بن محمد، المسند، شرحه و صنع فهارسه احمد محمد شاکر، دارالمعارف بمصر، القاہرہ، ۱۹۴۹-۱۹۵۸م.
۴. ابن حنبل، احمد، المسند، چاپ میمنیه، نامشخص.
۵. احمدیان، ملا عبدالله، تجزیه و تحلیل زندگانی امام شافعی، چاپ سوم، تهران، نشر احسان، ۱۳۹۰ه.ش.
۶. باقری بید هندی، ناصر، خاندان وحی: به روایت امسلمه و عایشه، قم، مؤسسه فرهنگی انتشاراتی شاکر، ۱۳۷۷ش.
- سندجی، شکرالله بن عبدالله (فخرالکتاب)، تحفه ناصری در تاریخ و جغرافیای کردستان، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۵ش.
۸. واسیلی، نیکیتین، کُرد و کُردستان، ترجمه محمد قاضی، تهران، نیلوفر، ۱۳۶۶ش.
۹. صفی‌زاده، فاروق، اهل بیت در قرآن و روایات، تهران، نشرالجهاد، ۱۳۶۷ش.
۱۰. همو، امام علی (کرم الله وجهه) از دیدگاه اهل سنت و جماعت، تهران، نشر نذیر، ۱۳۷۹ش.
۱۱. مدرس، ملا عبدالکریم، بغداد، شریعت اسلام، ۱۹۶۵م.
۱۲. متقی هندی، کنز العمال، ج ۵، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹ق.

